

In memoriam

Enneüs Heerma

Welke eigenschappen Enneüs Heerma ook had, als mens, bestuurder en politicus: niet de uitstraling van een wetenschapper.

En toch zijn de ruim tweeënehalf jaar, dat hij leiding gaf aan de christendemocratie, uniek geweest voor de systematische inschakeling van in de achterban beschikbare deskundigheid en wetenschappelijke kennis bij de beleidsontwikkeling van het CDA.

Dat kon alleen doordat Enneüs Heerma zelf een antenne had voor hoe politiek en bestuur steeds en systematisch gevoed moesten worden vanuit deskundigheid en wetenschap. Dat kon alleen doordat hij zelf een grote leergierigheid en brede belangstelling koppelde aan intellectuele verwondering.

Onmiddellijk na zijn aantreden nam hij een tweetal initiatieven, die voor de herpositionering van het CDA van grote betekenis zijn geweest.

Daar was allereerst de instelling van het Politiek Afstemmingsoverleg en vervolgens werd de Tweede Kamerfractie door een serie fractiespecials op een inhoudelijke koers gedrukt.

Het Politiek Afstemmingsoverleg was in tegenstelling met de door roddels bepaalde beeldvorming geen veredeld Politibureau. Er werden zelden besluiten genomen; ieders competentie en eigen verantwoordelijkheid werd zorgvuldig gerespecteerd. Maar door de systematische en intensieve communicatie binnen verschillende geledingen van onze beweging werden niet alleen tijdig misverstanden en contraire bewegingen voorkomen, maar konden vooral ook de krachten gemobiliseerd worden, die tot herstel en terugkeer moesten leiden.

Mobilisering en uitdaging: samen de beweging kracht geven doordat het weer over de inhoud ging, de overbodigheid voorbij. Dat het Politiek Afstemmingsoverleg tot stand kwam ongeveer gelijktijdig met het in werking treden van een reorganisatie, die de geïnstitutionaliseerde communicatie van de gelieerde organisaties met de partij inperkte, was bovendien een noodzakelijke compensatie, zeker voor het Wetenschappelijk Instituut.

De fractiespecials waren bedoeld om door de vermenging van externe deskundigheid en interne verantwoordelijkheid nieuwe ideeën binnen te brengen, standpunten te onderbouwen en de verloren gegane expertise van de departementen te vervangen. Soms waren ze meer: in de geest van Heerma moesten ze de luiken open zetten voor de kijk op de echte maatschappelijke ontwikkelin-

gen, op de onderstroom in de samenleving, op de nieuwe keuzes, die hedendaagse mensen moeten maken.

Daarom waren studiedagen en fractiespecials soms ook op veel meer gericht, en werden sociologen, theologen, trendwatchers uitgenodigd, die een nieuw zicht op de maatschappelijke, culturele en geestelijke ontwikkelingen konden geven. Het was Heerma, die 1995 uitriep tot het jaar van de inhoud.

De partij heeft het geweten: het Strategisch Beraad zou nooit een schijn van kans hebben gekregen, als Heerma dat initiatief niet alleen verdedigd had, maar ook doorgevochten tegen weifelaars en regelrechte tegenstanders. Het Voorjaarsmanifest, twee maanden later, op basis van intensieve bezinningsbijeenkomsten, waren de eerste vingeroefeningen in het CDA-nieuwe stijl met zijn accentuering van de menselijke maat, het belang van integrale veiligheid, respect voor het kwetsbare.

Weer enkele maanden later, in mei 1995, kon over de nog niet geheelde wonden van de gebeurtenissen in het voorjaar van 1994 heen de conferentie gehouden worden, die de christen-democratie neerzette als niet minder dan 'beweging van de toekomst', ook over de twijfels, de ademnood heen.

Die benadering had de nadrukkelijke steun van de fractievoorzitter, steun en medewerking, zoals hij iedere zaterdag (met professor Hirsch Ballin en mevrouw Van Rooy) ook aan de bijeenkomsten van het Strategisch Beraad deelnam.

Weer enkele maanden later lanceerde fractievoorzitter Heerma bij de Algemene Beschouwingen de gezinsprioriteit, dat een schot in de roos bleek.

Het verschijnen van het rapport 'Nieuwe wegen, vaste waarden' in oktober 1995 is het startsein voor een beweging van concentratie op inhoud in de partij, voor een bezig zijn met maatschappelijke keuzes in plaats van met het verleden of met poppetjes. Als fractievoorzitter stond hij daarbij voor de niet altijd gemakkelijke taak om de keuzes van 'Nieuwe wegen, vaste waarden' in concrete fractie-standpunten te laten vertalen.

Intussen gaf hij actieve steun aan dat tweede element van de partijvernieuwing, dat ook met wetenschap te maken had: het naar binnen halen van het door de *Konrad-Adenauer-Stiftung* geïnitieerde demoscopisch onderzoek: hoe kunnen voorkeuren en opinies van mensen gemeten worden, als die niet langer meer in de hokjes van hun beroep, hun afkomst, of hun woonomgeving gevangen kunnen worden. Zo was de boerenzoon Heerma ervan overtuigd, dat in onze samenleving de scheiding platteland-stad in het denken en de opvattingen van de burgers van veel minder betekenis was dan bijvoorbeeld ikzelf geneigd was aan te nemen. Misschien was het hoogtepunt van Heerma's fractievoorzitterschap wel die Pinksterpartijraad eind mei 1996: een partij, die in gesprek was over inhoud, dat

neergelegd had in honderden amendementen op 'Nieuwe wegen, vaste waarden', die over felle discussies heen (minimumloon versus minimuminkomen) toch de eenheid wist te bewaren en die aldus het fundament legde voor het verkiezingsprogramma 'Samenleven doe je niet alleen'. In de publiciteit begon zich iets van die nieuwe contouren van een nieuwe christen-democratie af te tekenen: zorg om de kwaliteit van de samenleving, respect voor de traditie, engagement met de zwakkeren.

Het was een ontroerende Partijraad met een ontroerde fractievoorzitter. Op het jaar van de inhoud volgde het jaar van het herstel van vertrouwen, tussen partij en achterban.

ENNEÛS HEERMA

Tot zijn vertrek uit de politiek zou Heerma krachtig steun verlenen aan de inzet op een ander soort verkiezingsprogramma; hij gaf leiding aan consultaties met vooraanstaande wetenschappers over de relevante themakeuzes van de christen-democratie als tegenbeweging; hij stimuleerde de buitengewoon goed bezochte expertbijeenkomsten ter onderbouwing van de keuzes in het programma. Het CDA werd weer gesprekspartner van deskundigheid en wetenschap, ook omdat hij nooit in moraliserende of wereldvreemde termen over de ontwikkelingen in de samenleving sprak. En bij al zijn verwondering over de geweldsontwikkeling in de samenleving, de onveiligheid, de doorgeschoten schaal bij onderwijs en andere maatschappelijke voorzieningen, was er toch altijd dat gezonde verstand, die mildheid en dat maat houden: een in wel zeer zwarte tonen gezette passage in het verkiezingsprogramma sneuvelde terecht met een verwijzing vanaf de veertiende verdieping van het Jaarbeursgebouw naar de tienduizenden burgers daaronder, die de Vakantiebeurs bezochten; het in 'Nieuwe wegen, vaste waarden' nog zo prominent gebrachte thema van de non-participatie werd door hem niet ontkend, maar wel gerelativeerd op een moment, dat de cijfers van de arbeidsvoorziening nog een ander beeld gaven.

Enthousiasme, intellectuele openheid, deskundigheid, dialoog; dat kenmerkte zijn inzet voor het voor het CDA zo cruciale verkiezingsprogramma, dat het seizoen 96/97 zou moeten kenmerken; dat seizoen, dat met zijn ontwikkelingen op beurs, in economie en in samenleving eigenlijk geen enkele ruimte bood voor oppositie, voor het ontdekken van de *niches*. Of toch? Het thema van Enneüs werd: het gaat goed met Nederland, maar hoe gaat het met de Nederlander?

Het werd meer en meer ook een vraag aan hemzelf. Vanaf die zomer van 1996 werd het moeilijker: de ziekte en dood van zijn vertrouweling Berry Esselink, de toenemende kritiek, de zelftwijfel, het besluit om niet als lijsttrekker de volgende verkiezingen in te gaan, de beslissing om uit de fractie te gaan.....

Het Wetenschappelijk Instituut heeft in Enneüs Heerma een echte kameraad verloren, een fractievoorzitter met wie het een buitengewoon intensief en creatief contact had; Christen Democratische Verkenningen een redacteur, die echt geïnteresseerd was in het wel en wee van dit blad; het CDA een leider, die begreep, dat de toekomst van de beweging gelegen was in een herpositionering op basis van inhoud, deskundigheid en authenticiteit.

J.J.A.M. van Gennip is directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

Foto Dirk Hol